

De Catechisant

“Die Mij vroeg zoeken zullen Mij vinden”

Themanummer

ZICHT OP DE MERWEDE BIJ DORDRECHT

Augustus 2010 - 19^e jaargang - Nr. 8

De meesten van jullie hebben waarschijnlijk de naam *Johannes Theodorus van der Kemp* nooit gelezen of gehoord. En dat hij de eerste Nederlandse zending was die door het Londense zendingsgenootschap is uitgezonden, weten jullie waarschijnlijk ook niet; net zomin als dat hij de eerste Nederlandse zending in Zuid-Afrika was.

Over hem ga ik jullie in dit themanummer iets vertellen.

De Naam *Van der Kemp* is niet helemaal onbekend, misschien. De grootvader van Johannes Theodorus (of Jan, zoals hij werd genoemd) gaf namelijk in 1716 (toen hij in Dirksland predikant was) een boek uit met catechismuspreken (zie het gedicht op de achterkant). Dit boek is ook nu nog te koop – er is zelfs een dagboek van gemaakt.

De vader van Jan was ook predikant, net als zijn oudste broer, Didericus (Dirk).

HOOGMOEDIG EN LOSBANDIG

Als kind kan Jan heel goed leren. Als jongen van nog geen zeven jaar kent hij meer dan de helft van de vragen en antwoorden van de Catechismus uit zijn hoofd, zoals we lezen in een brief met vijf gedichten van Dirk. Dirk studeert dan al in Utrecht voor predikant. Jan heeft zelf een briefje aan zijn grote broer geschreven en krijgt nu een brief terug, 24 november 1753 met onder andere deze versjes:

*Ik prijs je vordering in 't schrijven,
Zo zelfs, dat wij in twijfel blijven,
Of jij die brief alléén wel schreef.*

...

*Maar dit, dit kan mij 't meest behagen,
Dat jij al twee en tachtig vragen
Van 't Catechismus-onderwijs
Van buiten kent.*

Dirk besluit zijn rijmelarij met de hoop dat zijn broertje later dan ook tot veel zegen zal zijn voor kerk en vaderland.

Wanneer hij zestien is, sluit deze briljante leerling zijn gymnasiumopleiding af met een Latijnse toespraak. De titel daarvan is *Jurene an injuria C. Julius Caesar interfectus fuerit?* (Werd Julius Caesar terecht of ten onrechte vermoord?)

Op 19 september 1763 schrijft hij zich in aan de universiteit van Leiden om voor arts te studeren. In die jaren doet hij zijn ouders en zijn zestien jaar oudere broer helaas groot verdriet. Hij geeft hij toe aan zijn boezemzonden: vleselijke lusten of seksuele begeerten, en trots. Hij heeft niet alleen last van deze zonden (waar heel wat studenten last van hebben), maar hij leeft ze ook op een aanstotelijke manier uit!

Voor zijn vleselijke lusten schaamt hij zich ook niet. Maar hij heeft, vanaf dat hij in Leiden is aangekomen, vier jaar lang openlijk een liefdesverhouding met een getrouwde vrouw. Ondertussen heeft hij een relatie met een beeldschoon meisje uit een aanzienlijke familie en is hij vaak in het uitgaansleven te vinden met steeds weer ander meisjes.

Trots en eigenzinnig, opvliegend en verwaand is hij ook. En hij doet geen enkele moeite om deze zondige en onaangename karaktereigenschappen in te tomen of zelfs maar te camoufleren.

Later belijdt hij dat hij deze tiran die in zekere zin zijn ondergang zou worden, niet eens herkende. Nooit wil hij ook maar door iemand worden terechtgewezen of gecorrigeerd. Hij beeldt zich in dat een echt grote geest zich namelijk door niemand laat berispen. Tegelijk weet hij dat hij een slaaf is van zijn eigen hartstochten.

Ondertussen is Jan niet zonder gevoel en spreekt zijn geweten nog duidelijk. Tegen zijn beste vriend zegt hij in die tijd:

“Ik ben niet meer in staat mijn fatale koers naar de ondergang te veranderen, omdat mijn vleselijke lust zo sterk is dat alleen nog de Almachtige mijn hart kan bekeren en mijn boze hartstochten kan intomen.”

DRAGONDEROFFICIER

Drie jaren studeert hij in Leiden. Dan gebeurt er iets wat hem doet besluiten om ermee te stoppen, namelijk: zijn broer, ds. Dirk van der Kemp, wordt in 1766 benoemd tot professor in de theologie. Hoewel Jan geweldig goed kan leren, geeft hij er daarom de brui aan. Ook wel omdat hij meer en meer weezin krijgt tegen de (dorre) studie zelf en tegen de mufte sfeer in de collegezalen, maar vooral omdat zijn trots het niet kan hebben dat hij nog maar student is aan dezelfde universiteit waaraan zijn broer tot hoogleraar wordt benoemd. Dat stuit hem zó tegen de borst dat hij op 29 september, de dag van Dirks inauguratie (intreetoespraak van een nieuwe professor) aan zijn ouders vertelt dat hij dragonderofficier wil worden. Dit vinden zijn ouders niet goed, maar ze kunnen aan de negentienjarige jongen moeilijk anders dan het toch maar toestaan.

Een dragonder is een soldaat die zich te paard verplaatst, maar te voet vecht.

Nu is Jan in zijn element. Paardrijden, een prachtig uniform aan, in de open lucht, en toch in hooggeplaatste kringen komen: onder andere vergezelt hij als dragonder Prins Willem V en de Prinses Wilhelmina van Pruisen bij hun intocht als pas getrouwd stel, in Den Haag.

Hij studeert intensief krijgskunde en wordt op 16 mei 1768 al tot luitenant bevorderd, en op 5 mei 1771 zelfs tot kapitein. Ondertussen is hij als knappe jonge man in zijn dragonderuniform een aantrekkelijk persoon voor onkuis vrouwvolk. Door niets en niemand laat hij zich nu weerhouden om zijn sterke erotische verlangens te bevredigen.

Kort na het begin van zijn militaire loopbaan in 1767 krijgt Jan de pokken. Gedurende een paar maanden is hij daardoor geestelijk wat meer ontvanke-lijk. In die tijd deed hij ook belijdenis – al leefde hij er vervolgens bepaald niet naar... Wanneer hij weer beter is, komt hij echter zo diep onder de indruk van de eerste preek die hij hoort, dat hij besluit zich nú van al zijn zonden te bekeren en zijn gedrag helemaal te hervormen. Hij is er vast van overtuigd dat Gods genade hiervoor nodig is en daarom, meteen nadat hij uit de kerk komt, gaat hij op zijn knieën en smeekt om Gods hulp.

Niet lang hierna wordt hij weer tot dezelfde zonde verleid. Hij vecht er hard tegen en een hele nacht roept hij in vurig gebed tot God om het wonder van de bekering. De volgende ochtend zakt het helaas al weer af. Hij verslapt dan ook in zijn besluit om met zijn zondige leven te breken. Ondertussen geeft hij uiteindelijk God de schuld dat Die hem niet helpt.

Jaren later belijdt hij dat hij op dat moment nog helemaal niet besepte wat zijn ellende eigenlijk was en ook niet dat hij een Voorbidder nodig had tot verzoening, de grote Hogepriester Jezus Christus.

Terwijl hij de verantwoordelijkheid om bekeerd te worden op God schuift, wordt zijn zondeleven nog erger dan eerst: hij houdt er tientallen meisjes op na, met wie hij allemaal een ontuchtige relatie heeft. Ik zal niet in details treden. Kort na de dood van zijn moeder, in juni 1771, 'kaapt' hij een getrouwde vrouw, neemt haar mee en leeft jaren met haar in overspel. Hij durft het niet in Leiden te doen, waar hij woont, maar 'bergt haar op' in Den Haag, waar hij als officier ook vaak moet zijn en daarom een kamer heeft. Wanneer zijn vader van dit alles hoort, trekt hij alle financiële steun in. Daarop schrijft Jan, in geldnood, het volgende briefje:

"Mijn waarde en zeer geliefde Vader!

Ik ben zeer bekommerd of u het besluit genomen hebt om alle zorgen voor mijn welzijn te laten varen en mij in mijn onherstelbaar bederf te zien neerstorten, zonder een hand uit te strekken om mij te weerhouden. Ik heb u zeer beledigd, maar dit gebeurde toen ik buiten zinnen

was. Het was min of meer tegen mijn wil. Ik verzette er mij intens tegen, maar mijn hartstochten overmeesterden mij. Ik geloof dat ik nog wel enig medelijden verdien, al was het maar omdat ik mijn straf, die bijna ondraaglijk is, in mij meedraag.

Eens bezat ik uw liefde. Ik weet niet dat ik mij ergens anders in misdragen heb. Mijn plicht heb ik tot op dit ogenblik naarstig waargenomen. Maar is mijn wangedrag zo groot dat het u doet besluiten mij als uw kind niet meer te erkennen, dan is het ook goed."

Daarop schrijft zijn broer Dirk op 17 april 1772 hem een brief. Hij biedt hem aan om hem te redden:

"Denk niet dat dit onmogelijk is. Keer terug, mijn lieve broer! In de Naam van de levende God, onder Wiens oog ik deze brief schrijf en jij hem leest: keer terug. Het lijkt mij dat je nu zóver gekomen bent, dat je nu óf moet terugkeren, óf in de afgrond van ellende moet neerstorten. Eén stap zal je lot beslissen. Daarom bid ik je het leven te kiezen in plaats van de dood. Hoe het zij, laat mij weten hoe het met je is, want ik ben niet onverschillig over je toestand. Lieve broer, wat ben je deerlijk te beklagen. Je bent bedrogen en je gaat door met je te laten bedriegen. O, geef mij je hart en vertrouwen weer! Maar ook als je dat niet wilt, kun je mij niet verhinderen om met hete tranen, in de Naam van de almachtige, ontfermende Jezus, jouw tijdelijke en eeuwige belangen aan te bevelen aan de almachtige en genadige God. Ik bid de algenoegzame Heiland dat Hij met Zijn wonderdoende genade deze brief zal vergezellen en je hart ervoor zal openen. Vaarwel, ongelukkige jongen, verloren broeder, over wiens terugkeer ik mij zal verblijden. O, sta op, ga naar je vader. Hij zal je met liefde ontvangen, al heb je het nóg zo bedorven."

Maar Jan kan niet, wil niet en durft niet. Wel schrijft hij hem een brief terug:

"Zeer geliefde Broer!

Je brief heb ik met veel aandoening gelezen en daarin nieuwe blijken van je oprechte, hoewel onverdiende liefde gezien. Het is onmogelijk je in te denken hoe het met mij gaat. Ik ben als iemand die slaapdronken is, of in een benauwde droom. Ik ben niet meer in staat mijn dienst waar te nemen. Zo nu en dan word ik als het ware wakker en dan voel ik mij totaal wanhopig. Ik word verteerd door droefheid!

Jij hebt mij lief, echt lief, en mijn wangedrag heeft jouw liefde niet uitgeblust, en je biedt aan mij te genezen. Maar dat is een onmogelijke onderneming. Ik ben niet blind, ik zie wel wat ik gedaan heb en wat mij te wachten staat: mijn kwaal is reddeloos. Eigenlijk bevind ik mij in slavernij, ja: ik ben als het ware dood. En het gevoel dat jij en mijn

*vader mij liefhebben en dat ik jullie beiden zo verongelijk, vormt het grootste deel van mijn ongeluk.
Denk nog eens aan je waarlijk ongelukkige en mogelijk je medelijden waardige broer."*

Twee maanden later (3 juni 1772) sterft zijn vader. Naar ieders overtuiging is zijn ziekteproces nadelig beïnvloed door het leed dat hem aangreep om zijn verloren zoon.

Jaren later schrijft de inmiddels bekeerde Jan van der Kemp vol berouw hoe hij toen steeds probeerde de gedachte weg te bannen dat zijn zondige gedrag de dood van zijn vader zou hebben verhaast.

Nadat zijn vader gestorven is, blijkt dat deze in zijn testament heeft staan dat Jan volledig erfgenaam zal zijn, samen met Dirk, als hij besluit compleet te stoppen met de vrouw met wie hij samenleeft. Dit voorstel verwekt helaas het tegendeel van het bedoelde effect: de trotse officier wijst het verontwaardigd van de hand! Nu laat hij ook de laatste schaamte varen en woont openlijk in Leiden met haar samen en verwekt bij haar een kind, dat op 1 mei 1773 wordt geboren en dat Johanna (Antje) wordt genoemd. Op 5 mei wordt het (zonder problemen) gedoopt.

6

GODSDIENSTIGE INDRUKKEN

Terwijl Jan in openlijke zonde leeft, is hij bij de doopplechtigheid diep ontroerd en bidt hij vurig tot God om de genade dat Hij dit lieve kind toch niet de gevolgen van zijn eigen ongerechtigheden zal doen dragen.

Niets deed hem meer pijn, zo schrijft hij later, dan het besef van het onrecht dat hij dit onschuldige wicht had aangedaan door zijn goddeloos gedrag. Hij probeert dat te vergoeden door een verdubbelde ijver voor haar welzijn.

Het blijkt dus dat Jan niet onkerkelijk is geworden. Zijn leven is een onontwarbare kluwen van een prachtige militaire carrière, laag-bij-de-grondse, ontuchtige avonturen én toch het niet totaal afgestompt zijn voor geestelijke dingen, gewetensovertuigingen en ernstige gedachten...

In deze tijd verdiept Jan zich weer in de wijsbegeerte, vooral in de vraag hoe het toch kan dat iemand zó tegenstrijdig kan zijn om verstandelijk heel goed te weten wat goed is en wat kwaad, en tóch het zondige te kiezen. Hij schrijft over dit probleem een geleerde verhandeling (in het Latijn), maar al is hij uiteindelijk nog steeds op zoek naar God (en achteraf kunnen we zeggen: was de Goede Herder nog steeds op zoek naar Zijn afgedwaalde schaap), toch helpt het hem op dit moment niets. Zijn ingebeelde liefde tot

God wordt niet groter en zijn zondige gedrag wordt niet beter. Het enige wat Jan van der Kemp in deze tijd zo nu en dan doet, is de afgod van zijn eigengerechtigheid oprichten.

GODS VOORZIENIGE BEWARING

In al deze gruweljaren is Gods bewarende hand over zijn leven uitgestrekt. Ook als kind al is hij kennelijk gespaard: eerst dat hij aan toevallen of stuipen leed, die zijn leven bedreigden of op zijn minst zijn verstandelijke vermogens zouden beschadigen.

Als kleuter werd zijn leven nog maar net gespaard, toen een zwaar stuk ijzer net achter hem op de grond viel en hem zeker had verpletterd als het op hem was gevallen.

Als jonge militair, toen hij nog niet kon zwemmen, wilde hij toch meedoen met de anderen en dook hij onder de roeiboot door waarin ze voeren. Maar hij bleef onder de boot steken. Omdat de andere soldaten niet wisten dat hij niet kon zwemmen, dachten ze dat hij ze voor de gek hield. Nog maar net is hij toen van de verdrinkingsdood gered.

In 1769 viel hij van een hoge steiger in de Pieterskerk in Leiden, die geres-
taureerd werd. Nog net kon hij zich aan de rand vastgrijpen...

Ook in die tijd kreeg hij longontsteking door in te koud water te gaan zwemmen. Toen was longontsteking vaak met dodelijke afloop. Maar al verwachtte iedereen het einde, het behaagde de Heere hem van de rand van de dood tot het leven terug te brengen.

NOGMAALS GODSDIENSTIGE INDRUKKEN

Kapitein Van der Kemp heeft in die tijd een goede vriend, generaal Van Goens. Deze generaal is een godvrezende man, die onder andere via brieven probeert hem op het goede spoor te brengen. Deze pogingen hebben in de herfst van 1777 resultaat: Jan stuurt de vrouw met wie hij samenwoont en bij wie hij een dochtertje heeft, weg. Waar zij blijft, is onbekend (keert ze terug naar haar man?) en ook wie voor hun vierjarig dochtertje zorgt, weten we niet; wel, dat zij niet met haar moeder meegaat, maar bij haar vader blijft. Toch verbetert Jan zijn leven niet echt, want hij zit weer achter vrouwen aan...

In de nazomer van 1778 vraagt deze generaal hem om eens met hem mee te gaan naar de kerk. Kapitein Van der Kemp heeft er helemaal geen zin in. Al lange tijd is hij niet in de kerk geweest, maar zijn vriend dringt zo sterk aan dat hij niet kan weigeren. In de kerk heeft hij maar één verlangen: dat de dienst gauw afgelopen zal zijn. Maar wanneer de dominee de tekst voorleest, slaat Gods Geest de woorden als met een bliksemstraal in zijn hart

(Psalm 101 vers 2): “Wanneer zult Gij tot mij komen?” Deze woorden dringen niet alleen diep door in zijn innerlijk, maar daar blijven ze ook. En steeds komen deze woorden in zijn gedachten, wáár hij ook is en wát hij ook doet. Hij kan ze maar niet kwijtraken. Dertien jaar lang houdt God in het hart van deze wegloper de vraag van de psalmdichter brandend.

Hoe belangrijk is de prediking en hoe waardevol een trouwe vriend!

En toch... Zijn innerlijke onvrede en zijn wezenlijke eenzaamheid probeert kapitein Van der Kemp weg te werken door zich te storten in een roes van afleiding en genot: onder andere door het bezoeken van dansscholen.

HUWELIJK

Op een avond loopt officier Van der Kemp op straat en meent hij een meisje van de dansschool te herkennen. Hij schiet haar aan en vraagt waarom ze er gisteravond niet was. Maar hij vergist zich. Het is een ander meisje. Haar eenvoudige antwoord grijpt hem zó aan dat hij ineens smoorverliefd op haar wordt. Zij heet Stijntje Frank, is erg arm en wordt door haar stiefmoeder slecht behandeld. Daarom is ze bij anderen in de kost. Ze verdient haar brood met wolspinnen.

Haar onopgesmukte verhaal en zuivere persoonlijkheid nemen zijn hele hart gevangen. Hij belooft voor haar te zorgen. Hij huurt voor hen beiden een woning, vertelt haar eerlijk heel zijn zondige leven en vraagt haar ten huwelijk. Hierop kan ze toestemmend antwoorden pas als ze zijn dochtertje heeft gezien, van haar vader toestemming heeft gekregen en merkt dat zijn berouw oprecht en zijn verbetering blijvend is.

Van der Kemp snijdt alle relaties door die hij met allerlei vrouwen heeft – wat nog niet zo gemakkelijk is, omdat er heel wat zijn die hem niet willen loslaten... Maar hij zet ze met geweld buiten de deur. Zijn levensverbetering zet hij ook tot in de puntjes door: met alle wereldse genoegens breekt hij radicaal. Hij richt zich helemaal naar Stijntje, die een voorbeeld is van rust en zedigheid. Haar aanwezigheid betekent nu voor hem meer dan alle genoegens met zijn kameraden bij de dragonders. En hoewel hij een heel geleerd en buitengewoon intellectueel begaafd man is, schikt hij zich naar het niveau van zijn onontwikkelde Stijntje, die amper lezen of schrijven kan. Dit wordt hem door de upper-ten waarin hij verkeert zó kwalijk genomen, dat deze beschaafde kringen, waarin Van der Kemp als officier nog steeds verkeert, zijn reformatie en bevrijding totaal niet kunnen waarderen. Men meent dat hij weer een andere ‘lichtekooi’ heeft en waarschuwt hem ernstig. Ook zijn vriend, generaal Van Goens. Zelfs Prins Willem V laat hem weten dat hij dit niet wenst. Daarom kan deze hem niet bevorderen in zijn militaire carrière.

Nog steeds is onze Jan een arrogant en lichtgeraakt mens, zodat hij deze berisping van Zijne Doorluchtige Hoogheid niet accepteert en ontslag neemt uit dienst... (waar hij meteen weer bitter berouw van heeft, maar hij is zó hoogmoedig dat hij dit niet wil weten. Wanneer het hoofd van de lijfwacht van de Prins, de hertog van Brunswijk-Wolfenbützel, de volgende dag probeert hem te overtuigen dat het beter is excuses aan te bieden, weigert hij botweg.

Op 11 mei 1780 trouwt hij met zijn tien jaar jongere bruid, en op 29 mei wordt hun huwelijk kerkelijk bevestigd. Zijn familie accepteert dit eenvoudige meisje niet en probeert haar met een grote som geld te bewegen om niet met hem te trouwen. Maar zij is liever arm mét Jan, dan rijk zónder hem.

Hun huwelijk is zeer gelukkig, al was hij zeer geleerd en zij zeer eenvoudig. De liefde overwint al deze moeilijkheden. Wijs en zorgzaam helpt Stijntje haar man in zijn nieuwe levensfase waarin geen enkele andere vrouw een plaats meer heeft.

ENGELAND EN SCHOTLAND

Meteen na de huwelijkssluiting gaat het stel naar Engeland voor een ontspannen vakantietrip. Daar bezoekt Van der Kemp de universiteit van Oxford om beroemde handschriften te bekijken en met professoren te spreken. Hem wordt gezegd dat hij beter de wereldberoemde universiteit van Edinburgh kan bezoeken. Meteen gaan ze naar Schotland. Daar besluit hij zijn medische studie af te ronden. Terwijl zij daar zijn, hoort hij dat op 4 augustus 1780 zijn enige broer is gestorven, op de leeftijd van 48 jaar. Dirk had Jan op zijn sterfbed alles vergeven en bad om zijn eeuwig zielenheil. Het doet Jan heel wat. Hij schrijft aan de weduwe:

“Ik had mijn broer innig lief. Ik had op aarde niets dierbaarder dan hem, behalve mijn vrouw en kind. Zijn verlies betreurt ik, met zijn gedachtenis houd ik mij dagelijks bezig; over zijn lot verblijdt ik mij.”

In die tijd schrijft hij een ellenlange Latijnse verhandeling (*Parmenides* genoemd) over het onderscheid tussen de Schepper en Zijn schepping. Dit filosofische werk is buitengewoon moeilijk te begrijpen.

Ondertussen gaat ook zijn geestelijke strijd door. Zijn enig kind wordt door de pokken geveld en verkeert aan de rand van de dood. Smekend zitten vader Van der Kemp en zijn vrouw aan haar bed, en God verhoort hun gebed. Zelf wordt hij ernstig ziek, maar wordt ook daar doorheen gedragen. Al deze ervaringen dragen maar weinig vrucht in zijn leven. Zijn ziel is nog even bot. Zijn uiterlijk gedrag is onberispelijk, en voor godvruchtige mensen

heeft hij nu diep respect, maar zelf mist hij het ware geloof. Zijn godsgeloof is wijsgerig van aard. Hij bidt in die tijd:

“O God van Parmenides, ik dank U dat ik zo’n duidelijk en hoogverheven begrip van U heb. Geef dat ik steeds verder mag groeien in deze kennis, opdat ik zo zal leren U met heel mijn leven lief te hebben en mijn zonden te haten. En schenk ons dat mijn vrouw, mijn kind en ik tezamen mogen leven tot de eer van Uw Naam!”

In 1782 promoveert Johannes van der Kemp tot doctor in de medicijnen op een onderzoek naar de bloedcirculatie tussen moeder en kind (als embryo). Tevens ontvangt hij de bul van vroedmeester (mannelijke vroedvrouw of verloskundige). Ze vertrekken vervolgens naar Nederland en gaan in Middelburg wonen, waar hij zich vestigt als geneesheer en verloskundige.

LAATSTE FASE VÓÓR ZIJN BEKERING

Uiteindelijk zal dokter Van der Kemp zo’n tien jaar met zijn gezin in Middelburg wonen. Het is een heel gelukkige tijd, waarin hij een geacht en alom gerespecteerd burger van deze Zeeuwse stad en dokter van het Armenweeshuis is. Hij wordt lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, neemt deel aan het Natuurkundig Gezelschap en geeft geregeld lessen in de medische wetenschap, onder andere over de werking van het trommelvlies.

Aan het einde van de tachtiger jaren van de 18de eeuw is het erg rumoerig op staatkundig terrein. Het is de tijd van patriotten en prinsgezinden. De patriotten willen hervorming van het landsbestuur en denken dat deze niet te verwachten is van de Prins van Oranje. De prinsgezinden zijn, zoals de naam al zegt, op de hand van de Prins van Oranje. Het land verkeert op de rand van een burgeroorlog. Het ingrijpen van de zwager van de Prins, de koning van Pruisen, brengt in 1788 weer rust in het land, maar het is nèt voor de Franse Revolutie die alles in rep en roer brengt.

In deze roerige tijd verdenkt een groep oproerkraaiers, die zogenaamd oranjegezind zijn, dokter Van der Kemp ervan patriot te zijn. Hij wordt op straat in elkaar geslagen en kan nauwelijks het vege lijf redden. Ook de ruiten van zijn huis worden ingeslagen en hij moet vluchten. In vrouwenkleren vermomd klimt hij over de muur van zijn tuin. Bijna een maand lang moet hij zich verborgen houden bij professor Krom.

Gedurende de jaren van zijn dokterspraktijk in Middelburg neemt hij in geestelijk opzicht al meer afstand van de gereformeerde belijdenis. Dat gaat

als volgt. Wanneer Van der Kemp in Middelburg komt, meent hij dat hij tamelijk rechtzinnig is. Maar hij raakt innerlijk in twijfel wanneer Stijntje naar belijdeniscatechisatie gaat en hem thuis allerlei vragen daarover stelt. Hij kan alleen maar geloven wat hij redelijk en begrijpelijk vind. Bij nader onderzoek gaan zo in korte tijd heel wat hoofdpunten van het gereformeerde belijden overboord. Maar hij zegt daarover niets tegen zijn vrouw of dochter of iemand anders. Hij schaamt er zich voor en wil vooral niet de aanleiding zijn dat zijn geliefden in twijfel komen.

Zijn dochter zit op catechisatie bij dominee 's-Gravenzande, een oom van Van der Kemp, die hem adviseert om zelf ook zijn dochter catechisatie te geven. Dit ziet hij als vaderlijke plicht en wil dat graag doen, maar hij is bang zijn twijfel op haar over te dragen.

Hoe redt hij zich uit dit probleem? Als volgt: over elk onderwerp schrijft hij op een papier (in vier stroken gevouwen) in de eerste kolom de tekst die in de Bijbel staat, in de tweede wat de belijdenisgeschriften daarover vermelden, in de derde kolom maakt hij opmerkingen over de kerkgeschiedenis voorzover van belang, en in de vierde kolom moet zij zelf de les daaruit trekken. Zo kan hij van het onderwijs een soort geschiedenisles maken: de Bijbel zegt, de belijdenis leert, en de kerkgeschiedenis vertelt ons... En of het wel of niet waar is, daarover laat vader Van der Kemp zich dan niet uit voor zijn geliefde dochter. Zij heeft niets in de gaten, en kan de geestelijke toepassingen zelf maken in de vierde kolom.

Zelf gelooft hij van de verzoening door de kruisdood van Jezus Christus niets. Hij beschouwt Jezus als een scherpzinnig man die zich in zijn tijd openlijk keerde tegen de godsdienstige ideeën en gebruiken van de joden. (Zoals Van der Kemp zelf in opstand kwam tegen de godsdienstige ideeën en gebruiken van de christenen.) Jezus leek wel op Van der Kemp, want toen de joden hem gevangen hadden genomen, hield hij stug aan zijn opvattingen vast, al kostte het hem zelfs de kruisdood. En daar heeft dokter Van der Kemp respect voor... Dus functioneerde het lijden van Christus alleen als martelaar: door zijn bloed bekrachtigde deze Jezus zijn nieuwe leer. Jezus bracht op deze manier een dwalende mensheid terug tot God en als ze nu maar net zo denken als hij, is alles in orde.

Op deze manier neemt Van der Kemp regelmatig deel aan het avondmaal en gedenkt hij het martelaarschap van deze moedige hervormer... Dat de predikanten in Middelburg het heel anders preken, deert hem niet. Hij beschouwt dat allemaal als volstrekt belachelijk, en als door latere christenen verzonnen. Van de leer van de drie-eenheid gelooft hij niets, net zomin als van de onfeilbaarheid van de Bijbel. Zo maakt hij onderscheid tussen de zogenaamde oorspronkelijke goede leerstellingen van Jezus en de verkeerde toevoegingen van de christelijke kerk.

Niemand weet van deze gedachten af. Voor het oog van de wereld en van zijn gezinsleden leeft hij netjes. Trouw gaat hij in het begin naar de kerk, al is het meer om zich te amuseren over de dwaasheden die dominees vertellen, dan om onderwezen te worden door de waarheid.

Dit blijft echter zo niet. Nu hij in verband met de belijdeniscatechisatie van zijn vrouw en dochter zich meer en meer gaat verdiepen in de Bijbel, komt hij tot de 'conclusie' dat Jezus ook een fantast was die zich totaal ten onrechte de Zoon van God noemde. Dan verliest Van der Kemp alle respect voor hem. Want iemand die net deed alsof hij doden levend kon maken, moest wel een oplichter zijn...

Keer op keer neemt Van der Kemp zich voor om zijn afwijkende gedachten maar openlijk te vertellen en pakt hij de pen om een brief aan de kerkenraad te schrijven dat hij voor het lidmaatschap van de kerk bedankt. Hij voelt zich anders een huichelaar - en als er één ding is waaraan hij een afschuw heeft, is het dát wel! Toch schrikt hij er voor terug en schrijft die brief niet, omdat hij zich keer op keer afvraagt:

"Ben ik wel zó zeker van de juistheid van mijn mening dat het christendom een valse godsdienst is, dat ik deze stap mag doen? Bedrieg ik mijzelf niet? En mag ik hierdoor mijn vrouw en onschuldig kind meesleuren op een dwaalweg die hen naar een onherstelbare ondergang voert?"

Juist in deze tijd raakt zijn vrouw ernstig met de dingen van haar ziel bezig en ze praat er veel over met haar man, die het bijzonder pijnlijk vindt dat hij haar niet helpen kan en dat hij een diep en donker geheim voor haar heeft, terwijl zij verder alles van hem weet. Haar oprechte godsvrucht weerhoudt hem ervan om haar te vertellen dat hij een vijand van Christus is geworden...

Temidden van al deze verwarrende gedachten is Van der Kemp ernstig op zoek naar het eeuwige geluk. Hij weet dat hij daarom netjes moet leven (het "pad der deugd" moet betreden), maar hij ervaart dat zijn vrije wil naar het zondige verlangt. Hij gaat eronder gebukt dat zijn besef dat de gevolgen van de zonde gruwelijk zijn, en dat een deugdzaam leven aangenaam is, en dat het leven in verborgen omgang met God echt gelukkig maakt, hem niet verbetert. Hij gelooft in God, maar niet in Jezus Christus. Alle ernstige voornemens die hij heeft om eindelijk een braaf mens te worden, lopen continu stuk op zijn zondige verlangens.

Er is, zo denkt de geleerde en alom gerespecteerde dokter, nog maar één middel: als God hem nu eens op een Vaderlijke manier zwaar zou straffen, dan zou hij wel de zonden laten... Hij bidt:

“Heere, de christenen bidden U alleen om genade en vergeving, maar als U dat aan mij zou geven, ben ik verloren, want ik zou er alleen maar door verhard worden in mijn zonden. O, kastijd mij zo lang en zo streng als nodig zal zijn om voor mijzelf de zonde ondraaglijk te maken.”

Maar wát voor beproevingen en moeiten er in zijn leven ook plaatsvinden, niets helpt. Uiteindelijk vestigt de dokter zijn vage hoop er op dat misschien na dit leven zijn verzet tegen God nog verbroken zou kunnen worden door nog hardere maatregelen van God. Maar veel vertrouwen heeft hij er niet in. Steeds meer wordt hij zich bewust van zijn dwaasheid en blindheid en zijn volkomen onmacht om de weg tot het geluk en tot de zaligheid te vinden. Zijn religie kan voortaan alleen hierin bestaan, dat hij als één die totaal de weg is kwijtgeraakt, geen stap meer vooruit of achteruit zal doen, totdat iemand voorbij komt die hem op het rechte spoor zal helpen. Hij smeekt God hem toch duidelijk te maken hoe hij verlost kan worden voor het te laat is:

“Niets, o Heere, wil ik zelf meer ondernemen, maar het is mij ook onmogelijk ooit de godslasterlijke leer van de christenen te aanvaarden, die menen aan Christus hun zaligheid te danken te hebben, en die Hem voorstellen als Uw Zoon en aan U gelijk, en die zo een schepsel net zo machtig en aanbidde waardig achten als U Zelf bent.”

Zo bidt hij in het begin van 1791. De Bijbel is hem ten diepste volkomen vreemd. Al wordt in zijn gezin nog dagelijks uit dit Boek van God gelezen, hij schenkt er geen enkele aandacht aan. Alleen de woorden uit Psalm 101 blijven in hem nagalmen...

Achteraf is hij er verbaasd over dat hij in die tijd terwijl hij zo’n afkeer van Jezus en Zijn verdwaasde discipelen heeft, toch grote liefde en achting blijft houden voor de echte christenen in zijn kennissenkring. Hij vindt hen misleid en bekrompen, maar houdt toch van hen en is vaak jaloers op hen. Wanneer zij spreken over het vertrouwen in God, dan praat hij daarover graag met hen, maar hebben ze het over de Heere Jezus als hun Middelaar, dan houdt hij zijn mond strak dicht. Niemand vermoedt wat de dokter innerlijk denkt en aan geestelijke strijd doormaakt.

Omdat hij in Middelburg erg veel last heeft van lichamelijke ongemakken – zo erg dat mensen meermalen vrezen dat de dokter zal sterven – en omdat hij, wanneer hij een keer in Zwijndrecht is, helemaal opknapt (en terug in Middelburg weer een aanval van dezelfde ziekte moet verduren), neemt hij met zijn vrouw het besluit om naar Zwijndrecht te verhuizen. En zo gebeurt

het dat de door iedereen geachte en geliefde dokter Van der Kemp op 1 mei naar deze plaats verhuist, net nadat zijn dochter Antje belijdenis van haar geloof heeft afgelegd.

ALS EEN SAULUS BEKEERD...

Ruim een maand woont het gezin Van der Kemp in Zwijndrecht wanneer er een vreselijk ongeluk gebeurt. Op maandag 27 juni gaan ze gedrieën een eindje op de Merwede zeilen (zie afdruk van het schilderij, op de omslag). Het is prachtig weer, bijna te weinig wind voor een zeiltocht. Wanneer het tijd is terug te keren, blijkt er een donkere wolk uit het zuidwesten te zijn opgekomen, en gaat het opeens hard waaien. Tegen de wind in laveren duurt te lang, dus stuurt vader de boot naar de wal bij Papendrecht. Opeens valt er een windhoos op de boot met de snelheid en het geluid als van een donderslag en de boot slaat half om. Een tweede stormvraag doet de boot helemaal kapseizen en alle drie vallen in het water. Van der Kemp kan zich redden en duikt nog achter zijn vrouw aan om haar op de omgeslagen boot te tillen, maar het lukt hem niet. Zij verdrinkt voor zijn ogen. Zijn dochter is al meteen weggezonden en haar heeft hij niet meer gezien. Zelf kan hij zich met moeite aan de kiel van de omgeslagen boot vasthouden totdat hij door 'toevallig' passerende roeiers wordt gered.

Wanneer hij thuis komt, beseft hij dat dit de smartelijkste slag is die God hem ooit gegeven heeft, maar hij vreest dat hij zelfs hierdoor niet zal komen tot het ernstig zoeken van de Heere. Hij is bang dat nu voorgoed zal blijken hoe onbekeerlijk hij is, zodat God voortaan geen verdere pogingen zal doen om de hardheid van zijn hart te breken. Deze gedachte doet hem God vurig smeken Zijn hand toch niet van hem terug te trekken.

Op zaterdag 2 juli worden ze beiden begraven, zijn geliefde vrouw en dochter. De volgende dag zit Van der Kemp in de kerk; het is avondmaalsbediening. Van de preek hoort hij niet veel, maar hij verlangt ernaar om aan het avondmaal aan te zitten, al begrijpt hij zelf niet waarom. Zijn ziel wordt getroffen door de lievelingspsalm van zijn vrouw die zij de avond voor haar sterven nog zong, Psalm 42 vers 3:

*O mijn ziel, wat buigt g' u neder?
Waar toe zijt g' in mij ontrust?
Voed het oud vertrouwen weder.
Zoek in 's Hoogsten lof uw lust,
want Gods goedheid zal uw druk
eens verwiss'len in geluk.
Hoop op God, sla 't oog naar boven,
want ik zal Zijn Naam nog loven.*

Aan de Tafel komt het belangrijkste moment van zijn leven: zijn opstand tegen God zakt weg, intense eenzaamheid overweldigt hem en hij kan niet anders dan met volle overtuiging bidden:

“O mijn God, nu ben ik bereid van mijn vrouw en kind beroofd te zijn, omdat het Uw welbehagen is, en ik wil ze aan U overgeven, al had ik de mogelijkheid om ze te houden. Ontvang ze dan uit mijn hand. Ik vertrouw ze geheel en al aan U toe!”

Na dit gebed ontvangt hij in zijn hart het volgende antwoord: “Vertrouw ze niet aan God toe, maar aan Mij!” Deze stem verbaast hem zeer en dit bevel niet minder, maar het komt met zo’n overmeesterend gezag tot hem dat hij er zich niet tegen kan verzetten. Hij voelt zich volkomen in de macht van de onbekende Spreker en de ‘God’ op Wie hij tot nu toe vertrouwde, verdwijnt achter de nieuwe Persoon, Die hem toespreekt. Het is hem opeens duidelijk, al weet hij niet hoe, dat dit Jezus van Nazareth is, en hij antwoordt Hem: “Ja, mijn Heere, aan U vertrouw ik ze volkomen toe.” Dan komt de volgende vraag: “Hebt u er nu vrede mee dat ze in goede handen zijn?” Hij verzekert dit met volle overtuiging. Dan vervolgt de stem van Jezus: “Als u hierin oprecht bent geweest, waarom hebt u zichzelf dan niet aan Mij overgegeven?”

Van der Kemp beseft met schaamte zijn zonde, en geeft zich op datzelfde ogenblik, met alles wat hij heeft, aan Jezus over, Wiens macht en liefde hij nu ervaart. Opeens ziet hij nu ook eindelijk in dat de enige godsdienst die haaglijk is voor God en die voldoening geeft aan de ziel, in dit ene middelpunt is te vinden: te rusten in Christus.

Ondertussen heeft Van der Kemp nog een groot probleem en hij zegt:

“O mijn Jezus, als ik mij op U alleen moet verlaten, dan ben ik bang daarmee verplicht te worden in te stemmen met de christelijke leer, die mij echter bij een vaak herhaald onderzoek gebleken is een warnest te zijn van ongerijmdheden, tegenstrijdigheden en godslasteringen!”

Deze tegenwerping wordt als volgt beantwoord: “Onderzoek die leer nog een keer, dan zult u er anders over oordelen en Ik Zelf zal bij u zijn en u leren. U bent overtuigd van de rechtvaardigheid van de toerekening van Adams misdaad aan zijn nakomelingen; welnu, de manier waarop Ik Mijn volk behoud, is precies dezelfde. Maar eet nu van dit brood, en gedenk uw nieuwe Meester!”

Met nadruk verklaart Van der Kemp in zijn levensbeschrijving dat dit gesprek niet letterlijk zo plaats had, maar dat dit voor hem de enige manier

was om weer te geven wat in een flits door zijn gedachten ging terwijl hij daar aan het avondmaal zat.

Net zoals Saulus van Tarsen op weg naar Damascus, en net zoals Augustinus in Milaan door een directe ontmoeting met de levende Christus definitief innerlijk werden omgekeerd, zó wordt Johannes van der Kemp door Christus geveld. Het jarenlange gebed van Psalm 101 ("Wanneer zult Gij tot mij komen?") is eindelijk vervuld, maar op een totaal andere manier dan hij ooit had gedacht.

Als verdoofd komt hij de kerk uit en pas wanneer hij thuis op de bank zit in zijn tuin, komt hij weer tot bezinning. Hij vraagt zich af of niet alles inbeelding is geweest. Maar dan herinnert hij zich de aansporing van Jezus om nog eenmaal de leer van de Bijbel te onderzoeken, en de belofte dat Hij dan bij hem zou zijn om hem te onderwijzen, en de belofte dat hij dan alles heel anders zou gaan zien. En hij besluit de proef op de som te nemen om te zien of dit allemaal werkelijk van God was of dat het een hersenschim was van zijn eigen brein.

Waar moet hij beginnen? Hij pakt niet de Nederlandse Geloofsbelijdenis of de Heidelbergse Catechismus en zelfs niet de Bijbel, maar vanuit de gedachte aan de toerekening van Adams val aan al zijn nakomelingen komt de ene na de andere gedachte helder in zijn geest op, op zo'n manier dat hem opeens duidelijk wordt hoe Gods wijze raad in Christus tot behoud van adamskinderen moet worden beschouwd.

Meteen pakt hij pen en papier en schrijft neer wat hij door stille overdenking verstaat van de waarheid, waarin hij van jongs af was onderwezen. Opeens ziet hij op deze zondagmiddag dat de Bijbelse leer heel anders is, dan hij al die tijd had gedacht, en had veracht. Nu prijst hij God om Zijn wondere wijsheid om hem dit als in een ogenblik te leren, zonder menselijk of kerkelijk hulpmiddel.

De volgende dag ziet hij opeens de huisbijbel. Hij pakt hem en gaat (na tot zijn Meester te hebben gebeden om licht van Boven) lezen in Paulus' brief aan de Romeinen. Bij het lezen van de eerste acht hoofdstukken is hij diep verwonderd over de overeenstemming die hem daar blijkt tussen de gedachten die gistermiddag in zijn hart zijn opgekomen én wat hij nu van Paulus leest. En dat de rijkdom van deze Schrift ver zijn eigen gedachten overtreft. Vanaf dat moment aanvaardt hij de Heilige Schrift als het eeuwig blijvende Woord van God, de enige bron van zaligmakende kennis, een geschenk van onschatbare waarde, door de hand van de Schrijver Zelf hem toegereikt.

Later ziet hij in dat hij in deze twee dagen nog maar het eerste begin heeft leert:

- van de worstelingen met het ongeloof heeft hij nog geen kennis
- de kracht van de zonde kent hij zelfs na álles wat hij daarvan al heeft ervaren, nog niet echt
- de aanvallen van de duivel zijn hem ten diepste nog onbekend
- de diepte van de ellende waarin hij gedompeld lag, peilt hij nog lang niet.
- de schuld waarvan hij nu is bevrijd, is veel groter dan hij op dat moment vermoedt.
- en dat er nog een massa van verborgen vijandschap in zijn binnenste schuilt, beseft hij niet echt.

In deze dagen is hij alleen maar overweldigd door de liefde van Christus.

VERDER ONDERWIJS

Van der Kemp begaat dezelfde vergissing die vele van Gods kinderen begaan: hij denkt dat iedereen meteen net zo over Jezus zal denken als hij, als het hun maar eenvoudig en duidelijk wordt uitgelegd... Hij schrijft dan ook een brief aan een vriend die ook vol weerstand is tegen de Persoon en het verzoeningswerk van Jezus. Maar wat valt het hem tegen om te merken dat zijn schrijven niets uithaalt. Hij moet inleven, dat alleen de kracht van de Heilige Geest harten opent voor de waarheid en ze overbuigt om Jezus aan te nemen.

Hij verlangt ernaar om met Gods kinderen in aanraking te komen en de gemeenschap der heiligen (al zijn zij nog zo ongeletterd) is hem aangenamer dan de conversatie met vroegere vrienden. Door gesprekken met hen merkt hij hoe oppervlakkig zijn kennis van zonde nog is en hij smeekt de Heere ernstig hem er grondiger aan te ontdekken, zodat hij het verlossingswerk van Christus beter zou kunnen waarderen. Dit gebed wordt zo ingrijpend verhoord dat hij plotseling overweldigd wordt door het volle besef van de afschuwelijke zondigheid van zijn oude bestaan. In deze duisternis stort hij zich, zo schrijft hij, opnieuw in de genade van Christus en voelt zich vervuld met een gelukzalige vrede.

Omdat hij niet langer in Zwijndrecht wil wonen (waar hij zoveel verdriet heeft beleefd), zoekt hij woonruimte in Dordrecht. Terwijl hij in Dordrecht aan het zoeken is, is het net alsof hij naar een bepaald gezin geleid wordt. Wanneer hij zijn verzoek heeft bekendgemaakt, antwoordt de vrouw des huizes meteen dat het goed is. Haar man en dochter zijn verbaasd, want moeder heeft meer dan eens gezegd dat ze geen vreemden over de vloer wilde hebben. Ze legt uit: deze man is dezelfde persoon over wie ik pas in een droom de aanwijzing kreeg om hem in ons huis op te nemen...

Dit gezin leeft door moeilijke omstandigheden uit de hand des Heeren in vol vertrouwen op Zijn voorzienige zorg – en ze lijden geen gebrek. Duidelijk blijkt hier Gods genade te wonen. Hier studeert hij met een verootmoedigd en geopend hart dagen lang in de brieven van Paulus, vooral in de brief aan de Romeinen. Ook studeert hij verder in de Oosterse talen: Hebreeuws, Arabisch, Syrisch en Ethiopisch.

Ondertussen leert de Heere Jezus hem wat de strijd van het geloof is. Dat Gods kinderen (en ook Van der Kemp) niet altijd op de toppen van het blijde gevoel leven, maar ook door donkere en diepe dalen moeten, waar aanvechtungen en gevoel van verlaten hun ervaringen zijn.

De Heere leert hem hier ook zijn zonde nog dieper kennen, en wel op een geestelijke manier. Bij de volgende avondmaalsviering noemt de plaatselijke predikant over de schapen van de Goede Herder alleen maar hun ‘goede eigenschappen’ als kenmerken van een avondmaalganger, namelijk dat ze vriendelijk zijn, rein, bruikbaar, leergierig en gehoorzaam. Omdat Van der Kemp zich als precies het tegendeel heeft leren kennen, walgt hij van deze preek en roept hij stilletjes uit:

“Heere, als waarlijk alle schapen die straks aan Uw tafel mogen zitten, zo rein en nuttig en gehoorzaam zijn, durf ik, die van hoofd tot voeten stink van het vuil van mijn zonden, nauwelijks samen met hen aanzitten. O, nodig mij dan liever uit onder Uw zwijnen!”

Aan tafel vraagt Jezus hem zijn hart vol gruwelen aan Hem over te geven. Wanneer hij dit in geloof doet, zegt Hij: “Nu zijn ze van Mij, uw gruwelen en uw zonden! Zeg dan in de toekomst ook nooit meer dat ze nog van u zijn.”

“Op dat ogenblik verscheen er een nieuw licht in mijn hart. Ik zag scherp mijn vroegere ongelooft, onachtzaamheid, afkeer van de weg der verzoening, blindheid, onstandvastigheid, ontrouw en ongerechtigheid; maar ik bevond nu even duidelijk mijn hart gereinigd van al deze tekortkomingen. Jezus had ze nu op Zich genomen, en mij gezegd dat ik voor altijd de Zijne was.”

Vrienden raden hem in deze tijd aan om weer een eigen huis te kopen, te hertrouwen en voor predikant te leren. Hij heeft het bij het gezin Falck echter zo goed dat hij er niet weg wil. De herinnering aan zijn lieve Stijntje is hem ook nog zo dierbaar dat hij niet aan een andere vrouw kan denken. En al verlangt hij ernaar om predikant te worden, hij durft zonder Goddelijke aanwijzing geen stap te zetten en wacht op de leiding van zijn Heere.

LEGERARTS

In 1793 vallen Franse troepen ons land binnen. Van der Kemp wordt gevraagd om als arts het leger en zo het land te dienen. Dat wil hij graag doen. Als legerarts in Gent maakt hij vreselijke dingen mee, maar mag hij ook door zijn christelijke levenshouding veel goed doen. Hij voelt zich vaak erg eenzaam, omdat er in heel de stad niemand is met wie hij over geestelijke zaken kan praten. Op een dag ziet hij in één van de keldervertrekken van het klooster dat nu als ziekenhuis dienst doet, op de witte muur, met houtskool geschreven de volgende regels:

*In deze naare duistre woning
Regeert mijn Jezus als mijn Koning,
En was in deze woestenij
Mij dikwijls tot mijn troost nabij.*

Er moet dus een gewonde soldaat zijn geweest die dit op de kalk schreef. Van der Kemp wordt er door bemoedigd en zet zich opnieuw met al zijn krachten in. Ook geestelijk mag hij veel voor de mensen betekenen. Hij laat Bijbels in Duits en Frans komen voor de gewonden en verminkten die uit Duits- of Franssprekende gebieden komen.

Wanneer ook Van der Kemp zelf ernstig ziek wordt, wil een priester hem het laatste oliesel geven, maar de doodzieke man weert dit af en fluistert dat hij al voorzien is van alles wat nodig is om zalig te worden...

Door de oprukkende Franse troepen moet het veldhospitaal worden verplaatst naar het noorden. Uiteindelijk komen ze in Rotterdam aan. Daar hoort hij op 17 mei 1795 kanonnen schieten en kerkklokken luiden. Het volk viert op deze manier de 'onafhankelijkheid van de Bataafse Republiek' en de 'bevrijding' van de 'tirannie' van het stadhouderschap van de Prinsen van Oranje...

Meteen laat Van der Kemp de patiënten bijeenkomen in de hospitaalkerk en laat hij ze zingen:

Hoe zalig is het volk dat naar **Uw** klanken hoort!

Later schrijft hij:

"God had mij in het leger gezonden om daar in een aaneenschakeling van de wonderlijkste ondervindingen te leren wat Zijn macht, Zijn raadgeving en tedere zorg vermag, ter waarschuwing, ter besturing en ten beste van degenen die op Hem in de grootste gevaren en meest belemmerende omstandigheden vertrouwen."

Wordt Deo Volente vervolgd

Bij de derde druk van
"De Christen geheel en al het eigendom van Christus in leven en sterven"
in 53 predikatiën over den Heidelbergschen Catechismus,
waar in de Hervormde Geloofsleer wordt bevestigd
tegen de voornaamste Dwaelgeesten verdedigd,
en ter betrachtning van de Euangelische Godtzaligheid aengedrongen
door Johannes vander Kemp

Wanneer een Waerheid staat op eenen vasten grond,
Van 't Oude niet alleen, maer ook van 't Nieuw Verbond;
Dan ziet men meenigmaal dat zulk een nuttig werk
In zegeninge blyft tot opbou van Godts Kerk.
Geen wonder dat dit Werk, nu weinig jaar geleen,
Verscheidenmaal gedrukt, nu wyd en zyd is heen
Na vele plaatzen, daer 't met grooten lust en yver
Jehovaas Naam nog dankt voor dezen trouwen Schryver,
Dien wakkren VANDER KEMP, die nu in 't Salem boven,
Voor zynen trouwen dienst, is om zyn Heer te loven.
Wy hooren evenwel hem na zyn doot noch spreken,
In dit doorwrochte Werk, die weergalozе preken:
Wat zielenheil en troost daar in verborgen leid,
Kan in dit kleine vaers niet worden uitgebreid.
Komt dan, ô Kristnen komt! en wilt dees lessen lezen,
Het kan uw tot vermaan en tot vertroosting wezen.
Hierin wort u verтоont den mensch in zyn ellenden,
Met eenen wyst het u waar na gy u moet wenden:
Zoo gy verlossing zoekt van dezen naaren staat,
Vlugt dan na Jesus toe; by Hem is hulp en raat
Voor een gewonde ziel; die 't by haar zelf niet stelt,
Daar biedt Hy zig voor aan als een getrouwen heldt;
Die nimmer heeft gezegt, gy zoekt My en niet vindt,
Maar op die wil Hy zien die zig aan Hem verbindt
Erkent met dankbaarheid, want dat is ook een pligt
Van die geroepen zyn door 't Woordt tot grooter ligt.
Dit alles zult gy zien zeer klaer en net beschreven,
Om door d'Eenige Troost hier en daar na te leven.
Ik bid dan leest dit Boek, en oeffent uw gedachten
In deze waarheid, die wel waerdig is te achten;
Het kan u dienstig zyn in 't heiligh onderzoek,
Waar toe de Schryver schreef dit nooit volprezen Boek.
Ik wensch den Lezer toe, in leven en in sterven
Dat hy dien waren troost hier en hierna mag erven.